

Бальоха А.С. Принцип природовідповідності в педагогіці Ф. Фребеля: компаративний аналіз // Сучасні проблеми дошкільної та початкової освіти у системі суспільних трансформаційних процесів: [матеріали Всеукраїнської інтерактивної науково-практичної конференції]. – Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2019. – С. 18-21.

УДК 37.026:37.091.4(430),,18“

Бальоха А.С.

Херсон, Україна

ПРИНЦИП ПРИРОДОВІДПОВІДНОСТІ В ПЕДАГОГІЦІ Ф. ФРЕБЕЛЯ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

В статті розкривається питання актуальності ідей Ф. Фребеля в сучасній системі навчання та формування природознавчої компетентності дітей. Автор визначає передумови, що сприяли поглядам Ф. Фребеля на значення природи у виховання особистості дитини.

Сьогодні не лише у дошкільному вихованні простежуються нові тенденції: розвиток системи дошкільної освіти з опорою на ідеї дитиноцентриської філософії, яка пропонує пріоритет гуманістичного та діяльнісного підходів; переорієнтація організаційних форм і змісту роботи у бік індивідуалізації садків; пошук ефективних технологій у роботі з дітьми з урахуванням особливостей. Суттєвих змін зазнає і початкова школа у пошуку нових підходів до навчання та виховання молодого покоління. Тому надзвичайно необхідним й важливим стає звернення до педагогічної спадщини минулого, що дасть змогу відкрити нові перспективні напрямки реформування та подальшого розвитку системи сучасної дошкільної та початкової освіти (за принципом наступності) [3].

Метою статті є аналіз і узагальнення педагогіки Ф. Фребеля щодо використання природи у вихованні дітей та визначення місця його ідей у системі сучасної освіти.

Науковий інтерес у колі нашого дослідження становить педагогічна спадщина видатного представника педагогіки першої половини XIX століття – Фрідріха Фребеля (1752-1852) – німецького гуманіста, педагога філософа, автора оригінальної системи виховання і навчання дошкільників у колективі, творця перших дитячих садків, а разом і письменника, який спрямував свої вірші та пісні на виховання дітей [4].

Однак, Ф. Фребель не відразу відчув у собі покликання до педагогічної діяльності.

Лише на 21 році життя, випадкова зустріч у Франкфурті-на-Майні, де вивчав будівельне мистецтво, з одним із послідовників Песталоцці – директором примірної школи М. Грунером – визначила його майбутнє. Фребель став учителем природничих наук у цій школі (1805-1807рр.) .

1807-1810 рр. Фребель провів зі своїми учнями в Івердонському інституті Песталоцці. Йому сподобались ідеї великого швейцарського педагога, і він вирішив присвятити себе педагогічній діяльності, здобувши перед цим вищу освіту [4, с. 246].

Помітні педагогічні успіхи й цікаві ідеї Песталоцці (принцип природовідповідності у початковому навчанні та вихованні дітей, розробка системи наочності й вправ для органів чуття і рухів) стали рушійними в усій його творчій і практичній діяльності [2].

Так, швейцарський педагог-гуманіст кінця XVIII - початку XIX століття Йоган Генріх Песталоцці (1746-1827) в своїй освітній діяльності наголошував на вихованні підростаючого покоління на засадах відповідності природи дитини та законів природи. Він систематизував своє бачення основ виховання у п'ять законів: поступовості й послідовності, взаємозв'язків, спільних відчуттів, причинності і закон психічної самобутності. Результати діяльності педагог висвітив у книгах під назвою «Як Гертруда вчить своїх дітей» і «Книга для матерів». Метод його роботи був спрямований на стимулювання розумової діяльності, а завдання – створення гармонійно розвиненої людини, засоби – труд, ігри, навчання. Він не визнавав школи, де дітей навчали механічно

запам'ятовувати знання. Базою для виховання мала стати природа людини, а його принципом – наочність. Навчання повинно бути підпорядковане вихованню, основна теза – «життя формує». Не пригнічувати природний розвиток, а направляти правильним шляхом. Основний принцип виховання – гармонія людини з природою [1, с. 413].

Фундаментальним поняттям методу Песталоцці було також поняття споглядання. Ф.Фребель також приділяв вагомі значущості спостереженням в природі, на ділянці. Ознайомлення дітей з об'єктами природи дає змогу показати багатоманітність і єдність у природі. Так, наприклад, діти знають, що існують рослини лісу, луків, водойм, кімнатні рослини. Але представники, які входять до цих груп рослин, абсолютно різні. В природі все це проявляється дуже просто, а тому дітям легко пояснити і єдність, і різноманіття природи [4, с. 68].

Сьогодні споглядання або спостереження є ключовим методом пізнання природного довкілля. Він неодноразово підкреслював, що будь-яке пізнання повинно починатися зі споглядання і мати можливість повертатися до нього. Згідно з Песталоцці, споглядання – активне, творче сприйняття світу з виробленням власного ставлення до сприйнятого. Песталоцці в розуміння споглядання частково вносить кантівський елемент: воно – необхідний момент творчості; споглядання поєднується з поняттям, із діяльністю продуктивної здібності уявлення. Це цілком по-новому ставило проблему наочного навчання. У постаті Песталоцці воно знайшло глибоко психологічне обґрунтування, стало абсолютною основою будь-якого пізнання та залишається актуальним і сьогодні.

Ще однією особливістю вчення Песталоцці, яке також мало відображення в ідеях Ф. Фребеля, була розробка теорії «елементарної освіти», яка складає так званий метод Песталоцці. Спираючись на принцип природовідповідності, він виділив три найпростіші елементи, з яких повинно починатися будь-яке навчання: число (одиниця), форма (пряма лінія), слово (звук). Елементарне навчання у нього зводилося, передусім, до вміння вимірювати, рахувати і

володіти мовою. Свій елементарний метод Песталоцці розповсюджує на всі сторони виховання дитини [1, с. 415].

Інтелектуальне виховання Песталоцці ґрунтує на ідеї розвиваючих цілей і завдань навчання. Він був першим з педагогів, хто диференціював змістову і розвиваючу сторони навчального процесу та розвинув ідею розвиваючого шкільного навчання. Надаючи велике значення оволодінню знаннями він вважає, що воно повинно підкорятися більш головному – розвитку здібностей дитини.

Ф. Фребель також вважав розвиток природних здібностей дитини ключовим. Він писав, що виховання повинно керувати «саморозкриттям дитини», але, на думку Ф. Фребеля, саме розкриття неможливе без зовнішніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби виховання й види діяльності, які і забезпечать розвиток здібностей, задатків та інтересів дитини. Основними видами діяльності дітей у дитячому садку, на думку Ф. Фребеля, повинні бути гра, ритмічні рухи, конструювання, сільськогосподарські нескладні роботи на ділянці, прогулянки. Вчений і педагог теоретично обґрунтував і практично підтвердив висновки, що гра є одним із засобів етичного виховання дітей. Ф. Фребель вважав, що в грі дитина виражає свій внутрішній світ через зображення зовнішнього світу.

До принципу унаочнення в навчанні додав свій – принцип самодіяльності. Людина, стверджував він, є творча істота, а тому потрібно виховувати людину праці, справи, бо саме в діяльності й творчості гармонійно розвиваються і формуються сили й здібності. Й.-Г.Песталоцці розумів виховання як рух від нерозчленованого до розчленованого, від поодинокого до загального. Цей принцип Ф.Фребель доповнив у своїй системі виховання малят принципом єдності й цілісності розвитку дитини в процесі її виховання. Це яскраво виявилось в його ігровій системі, у єдності різноманітних засобів впливу. Разом із тим Ф.Фребель дбав про збереження в цьому розмаїтті засобів виховного впливу людської індивідуальності, яка забезпечується саморозкриттям дитини у вільній творчості за умови врахування її зовнішнього і внутрішнього досвіду.

На думку Ф.Фребеля, самодіяльність дозволить індивіду досягти природної і соціальної єдності [1; 4].

Так само, як і Й.-Г.Песталоцці, Ф.Фребель значне місце відводив підготовці фахівців для навчання і виховання дітей. Так, запропонований Песталоцці підхід до виховання і навчання дітей має індивідуалізуючий характер, що тоді було великим відкриттям в освіті. Він вимагав від педагога вивчення і врахування на практиці індивідуальності дитини, надання їй не тільки елементарних відомостей, але й пробудження та скріплення її духовних сил, морального і суспільного ушляхетнювання. Цим Песталоцці переосмислив соціальну роль учителя і дав зрозуміти, що для успішного виховання молоді потрібні професійно вишколені вчителі.

Аналізуючи сучасний підхід до навчання і виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, можемо стверджувати, що педагогічна спадщина Ф.Фребеля, який слідував ідеям Песталоцці, залишаються актуальними і сьогодні: принцип природовідповідності, метод спостереження, значення трудового виховання, індивідуальний підхід у навчанні і вихованні особистості дитини, професійна підготовка фахівців. Все це має осучаснений характер, відповідно до потреб суспільства, та суть залишається незмінною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грінь С.О. Екологічне виховання дітей як внесок у майбутнє планети [Текст] / С.О. Грінь, Н.О. Довбишова, В.Л. Мананкова // Молодий вчений : наук. журн. – 2016. - № 12 ч. 3. – С. 412-415.
2. Джурицкий А.Н. История педагогики : Учеб. пособие для студ. педвузов / А.Н. Джурицкий. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 432с.
3. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: початкова школа : іншомовна освіта + Державний стандарт початкової освіти. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. - 80 с
4. Фребель Ф. Воспитание человека / Мчедлидзе Н.Б. и др. История дошкольной и зарубежной педагогики. – М.: Просвещение, 1974. – 464с.